

ТЕМА 1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність фінансів підприємств, принципи їх організації та зміст
2. Функції фінансів підприємств і їх характеристика
3. Суть та склад фінансових ресурсів підприємства.

1. Сутність фінансів підприємств, принципи їх організації та зміст

У фінансовій системі держави головною, визначальною її ланкою є фінанси підприємств, оскільки вони функціонують у сфері суспільного виробництва, в якій створюються матеріальні блага, валовий внутрішній продукт (ВВП) і національний дохід суспільства, а також формується основна частина фінансових ресурсів держави.

Розподіл і перерозподіл створюваних матеріальних і духовних благ у грошовій формі здійснюються за допомогою фінансів шляхом формування цільових грошових фондів у відповідних галузях народного господарства.

Використання фінансів дає можливість підприємствам сфери матеріального виробництва забезпечити безперервність процесу відтворення, вирішення виробничих, економічних та соціальних завдань, формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на рівні як держави, так і суб'єктів і господарювання.

Економічну сутність фінансів підприємств розкриває сукупність грошових відносин, які виникають у суб'єктів господарювання у процесі їх створення і здійснення ними виробничо-фінансової діяльності.

Це грошові відносини:

- між підприємствами та їх засновниками, які виникають при формуванні статутного фонду (капіталу) - одержання грошей з державного бюджету, надходження пайових внесків та ін. Сума статутного капіталу державного (муніципального) підприємства відображає розмір статутного фонду, а акціонерного товариства - суму випущених ним акцій;

- між підприємствами та іншими суб'єктами господарювання (постачальниками, покупцями, будівельними та іншими організаціями), що виникають у процесі купівлі-продажу продукції, надання послуг тощо;

- між підприємствами та різноманітними ланками фінансово-кредитної системи щодо внесків у ці ланки (бюджет, централізовані фонди тощо) різних видів податків та платежів і отримання з них коштів на різні цілі. До них належать також фінансові відносини підприємств з установами банків, які виникають у процесі отримання і погашення кредитів, безготівкових розрахунків, а також відносини з органами майнового і особистого страхування з приводу сплати в них підприємствами страхових внесків і отримання від них відповідних страхових відшкодувань. У цю груп'

включаються також відносини підприємств з фондовим ринком та інвестиційними фондами;

- між підприємством і зайнятими на ньому працівниками з приводу формування фонду оплати праці, її виплати, матеріального заохочення: виплати дивідендів за акціями, а також стягнення грошей за завдані збитки і утримання податків;

- у межах підприємств, що виникають при розподілі отримуваних доходів і накопичень, формуванні різноманітних фондів грошових коштів. Так, при розподілі отримуваного виторгу частину його підприємства спрямовують передусім на відшкодування вартості спожитих у виробництві основних і оборотних фондів, потім - на відшкодування витрат живої праці, а і частини, яка залишилась. формують чистий дохід (прибуток), з якого створюються і поповнюються відповідні резерви і фонди: резервний, статутний, розвитку виробництва, дивідендів (в акціонерних товариствах) тощо.

Іншими словами, створення і функціонування підприємств, їх господарська діяльність пов'язані з грошовими відносинами, які опосередковують процеси виробництва і продажу продукції, отримання доходів і накопичень та їх розподіл за відповідними каналами (фондами).

У цьому зв'язку **об'єктом фінансів підприємств** є грошові відносини, пов'язані з отриманням доходів і накопичень, їх розподілом, формуванням і використанням відповідних фондів грошових коштів.

Суб'єктами є підприємства і організації, установи (банківські та бюджетні), позабюджетні фонди та інші суб'єкти господарювання.

Матеріальною умовою появи і функціонування фінансів є гроші, покладені в основу існування відповідних видів грошових відносин підприємств.

Виникають фінансові відносини на підприємствах у процесі їх створення, здійснення ними виробничо-фінансової діяльності, розподілу доходів і накопичень, формування відповідних грошових фондів.

Таким чином, **фінанси підприємств** є системою грошових відносин, що виникають у процесі отримання і розподілу грошових доходів і накопичень, формування і використання відповідних фондів грошових коштів.

Матеріальною базою фінансів підприємств є виробництво, тобто у процесі виробництва продукції, її продажу формуються відповідні доходи підприємств, фонди грошових коштів. Фінанси підприємств і виробництво взаємопов'язані і впливають один на одного. Що стабільніше економіка підприємств, то стійкіше їх фінансове становище. Іншими словами, стійкість фінансового становища підприємств забезпечується зростанням виробництва і підвищенням його ефективності.

Матеріальним змістом фінансів підприємств є фонди грошових коштів, які створюються на підприємствах у процесі розподілу їх доходів і накопичень.

Фінанси підприємств слід відрізняти від грошей, грошових коштів, фінансових ресурсів. Гроші, грошові кошти, фінансові ресурси - це специфічні,

самостійні економічні категорії, які можна змінювати кількісно (збільшувати, зменшувати). Фінанси ж підприємств - це грошові відносини, які функціонують на основі грошей, їх не можна змінювати кількісно.

Призначення фінансів підприємств - забезпечувати фінансовими ресурсами безперервність процесу виробництва суб'єктів господарювання, розширювати їх виробничі фонди (основні й оборотні), активно впливати на підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, збільшення накопичень і підвищення ефективності виробництва.

Під **організацією фінансів підприємств** розуміють форми, методи, способи формування та використання фінансових ресурсів, контроль за їх кругообігом задля досягнення поточних та стратегічних завдань економічного розвитку підприємств.

Організація фінансів підприємств за умов ринкової економіки ґрунтується на **принципах саморегулювання, самоокупності та самофінансування**, які на практиці реалізуються через:

- комерційний розрахунок — метод ведення господарської діяльності, що полягає у постійному порівнянні (в грошовому вимірі) витрат та результатів діяльності підприємства. Його метою є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат капіталу та мінімально можливого ризику здійснення господарських операцій;

- економічні методи (важелі) регулювання діяльності підприємств з боку держави шляхом проведення нею податкової, кредитної, валютної, амортизаційної, інвестиційної та інших видів економічної та соціальної політики;

- господарську та фінансову незалежність підприємств, самостійність вибору підприємствами ділових партнерів, форм і методів розрахунків, обсягів виготовлення та реалізації продукції, її асортименту тощо;

- фінансову відповідальність підприємств за результати своєї господарської діяльності;

- матеріальну зацікавленість підприємств у фінансових результатах своєї діяльності;

- партнерські взаємовідносини підприємств із постачальниками, споживачами, банками, страховими компаніями, бюджетом, державними цільовими фондами та іншими контрагентами.

2. Функції фінансів підприємств і їх характеристика

Фінанси підприємств як економічна вартісна категорія у процесі відтворення виявляються через **дві головні функції**:

- розподільчу;
- контрольну.

Розподільча функція фінансів Валовий внутрішній продукт, що виробляється у країні, призначений для споживання учасниками процесу виробництва та ін. Проте перед споживанням він обов'язково має бути розподілений між державою, підприємствами і населенням. Розподіл ВВП, утворюваного у сфері матеріального виробництва, відбувається передусім на підприємствах та інших суб'єктах господарювання за допомогою фінансів із застосуванням їх розподільчої функції.

Ця функція фінансів підприємств виявляється в розподілі отримуваних суб'єктами господарювання виручки, інших доходів і накопичень за відповідними напрямками. Так, отримуваний виторг спрямовується насамперед на відшкодування вартості використаних у процесі виробів, її залишок – валовий дохід розподіляється на фонд оплати праці працівників сфери матеріального виробництва і чистий дохід (прибуток). Частина чистого доходу (прибутку) спрямовується передусім на сплату відповідних податків – платежів до бюджету, а частина, що залишилась – на створення резервів і фондів підприємства. Розподіл отримуваних підприємствами доходів і накопичень показано на рис. 1.

Іншими словами, при розподілі отримуваних доходів і накопичень за допомогою розподільчої функції фінансів на підприємствах утворюються фонди і резерви, які реально використовуються.

Наявність розподільчої функції виокремлює фінанси зі сфери дії грошей і перетворює їх на самостійну економічну категорію, інструмент розподілу та перерозподілу доходів і накопичень, формування відповідних фондів і резервів

Іншими словами, існує розподільча функція фінансів підприємств об'єктивно і в умовах ринкової економіки. Через неї фінанси здійснюють первинний розподіл і перерозподіл ВВП, який створюється у сфері матеріального виробництва шляхом формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, які використовуються на потреби держави і підприємств.

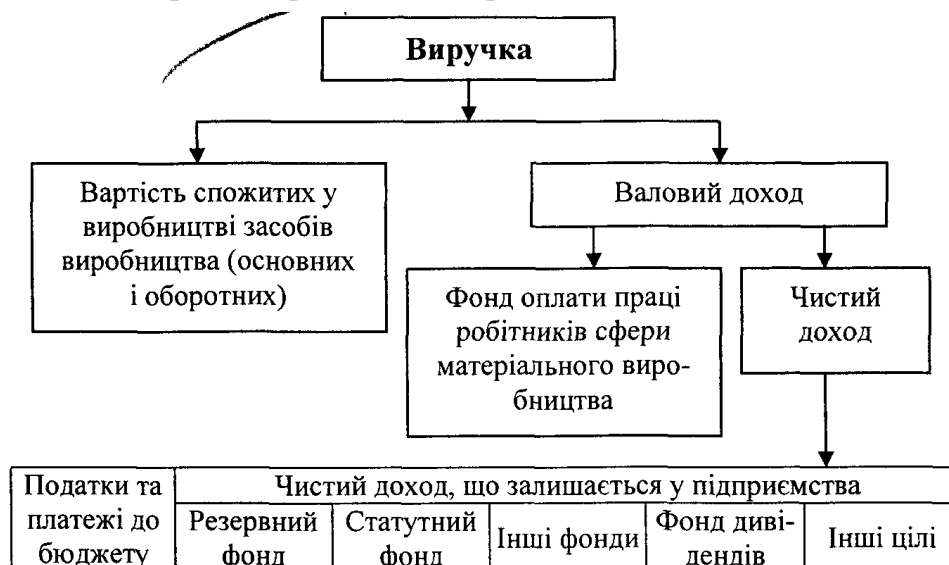

Рисунок 1 – Розподіл доходів і накопичень підприємств

Контрольна функція фінансів підприємств. Ця функція виявляється в контролі за виконанням підприємствами обсягів виробництва та продажу продукції, отриманням прибутку, формуванням і цільовим використанням фондів коштів, фінансових ресурсів підприємств.

Фінансовий контроль охоплює всі аспекти господарської діяльності підприємств, включаючи розподіл, перерозподіл, створення використання всіх видів ресурсів.

Фінансовий контроль – це контроль гривнею за формуванням та раціональним використанням матеріальних і фінансових ресурсів на кожному підприємстві та в народному господарстві країни загалом. Мета контролю полягає в перевірці, збереження і правильності витрачання матеріальних та фінансових ресурсів згідно з чинним законодавством і нормативними документами, а також у виявленні та попередженні порушень при їх використанні.

Контроль за господарсько-фінансовою діяльністю підприємств здійснюють органи управління і відомства всіх рівнів за різними напрямками:

- державні структури - щодо отримання прибутку, правильності вирахування і своєчасності сплати податків та платежів у бюджет і централізовані позабюджетні фонди;
- установи банків - щодо порядку кредитування і здійснення розрахунків підприємств.

При цьому контроль за діяльністю підприємств пов'язаний із застосуванням різних санкцій і стимулів, які сприяють поліпшенню і підвищенню ефективності роботи підприємств.

Фінансовий контроль за господарською діяльністю підприємств і господарських організацій зумовлюється необхідністю співвіднесення витрат з результатами виробництва за допомогою грошей, вартісного (грошового) обліку.

Найбільший ефект фінансовий контроль забезпечує на базі госпрозрахунку, згідно з яким витрати підприємств безпосередньо залежать від їх доходів, а фінансовий стан від результатів діяльності. Цим фінансовий контроль сприяє зміцненню госпрозрахунку, підвищенню дохідності та ефективності функціонування підприємств.

Крім двох основних функцій розподільчої і контрольної - в економічній і фінансовій літературі наводяться й інші функції фінансів підприємств:

- забезпечувальна,
- стимулююча,
- регулююча,
- формування грошових фондів, їх використання та ін.

3. Суть та склад фінансових ресурсів підприємства

Слово „ресурси” походить від французького „ressource”, що означає – допоміжний засіб, тобто щось таке, що може бути використане з певного джерела на певні цілі. В економічній теорії ресурси поділяють на чотири групи: природні; матеріальні; трудові; фінансові.

Однозначно, що фінансові ресурси є грошовим вираженням новоствореної вартості на підприємстві. Тобто джерелом їх формування є валовий внутрішній продукт.

Відповідно до Господарського кодексу України, фінансові ресурси підприємств - це переважно прибуток і амортизаційні відрахування, прибутки від цінних паперів, пайові внески, ресурси спонсорів.

В умовах мінливої економіки фінансисти оперують частіше поняттям „капітал”, який є для них реальним об’єктом, на який вони можуть постійно впливати з метою отримання нових доходів. В цій якості капітал для фінансиста – об’єктивний фактор виробництва. Отже капітал – це частина фінансових ресурсів, що введені підприємством в обіг і приносять доходи від цього обігу. В такому сенсі капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів.

Аналізуючи значну кількість тлумачень поняття фінансових ресурси підприємств вважаємо за доцільне уточнити це поняття: ***фінансові ресурси підприємства - це кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства і до яких належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується у нефондовій формі на певну дату.***

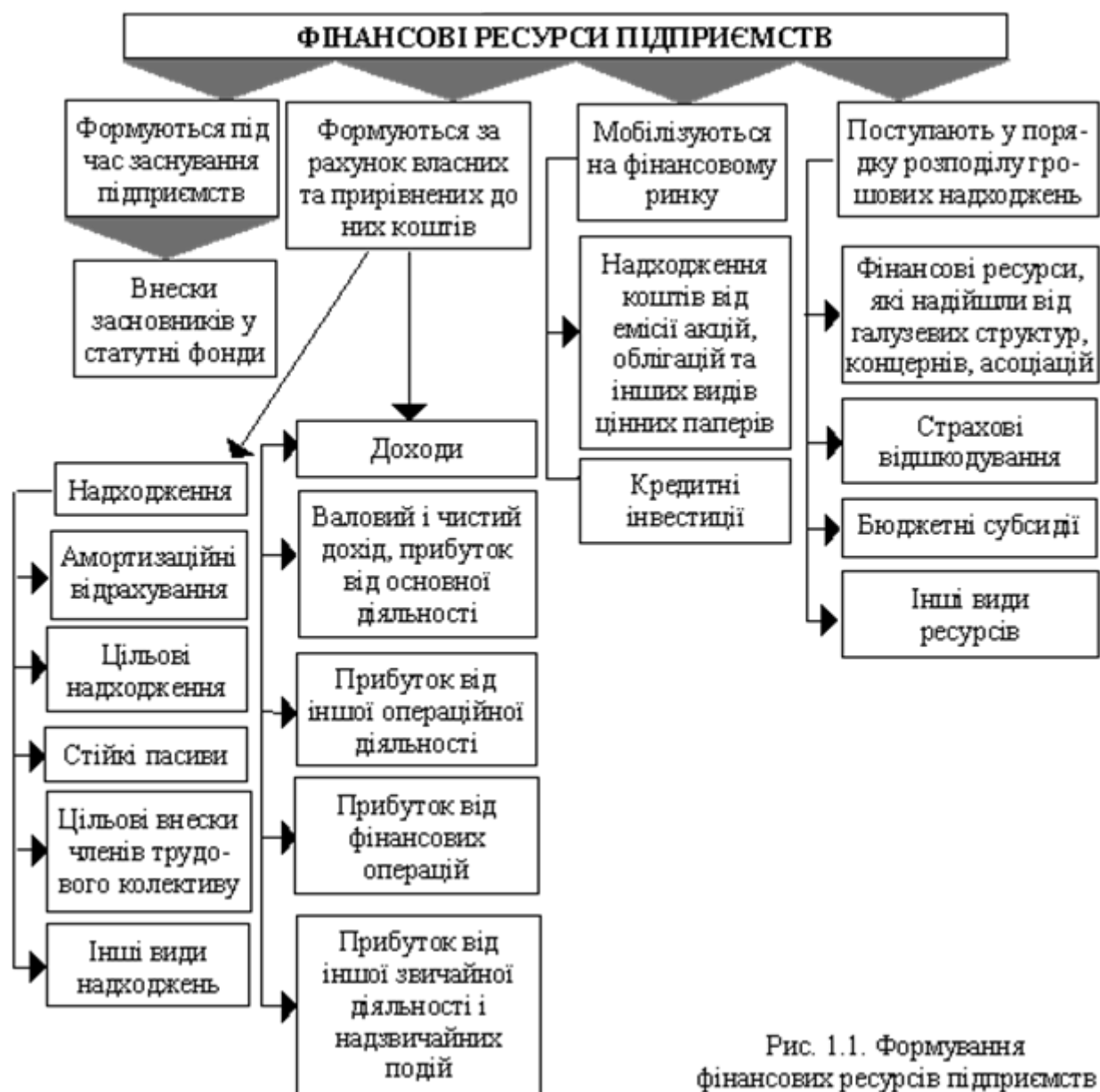

Рис. 1.1. Формування фінансових ресурсів підприємств

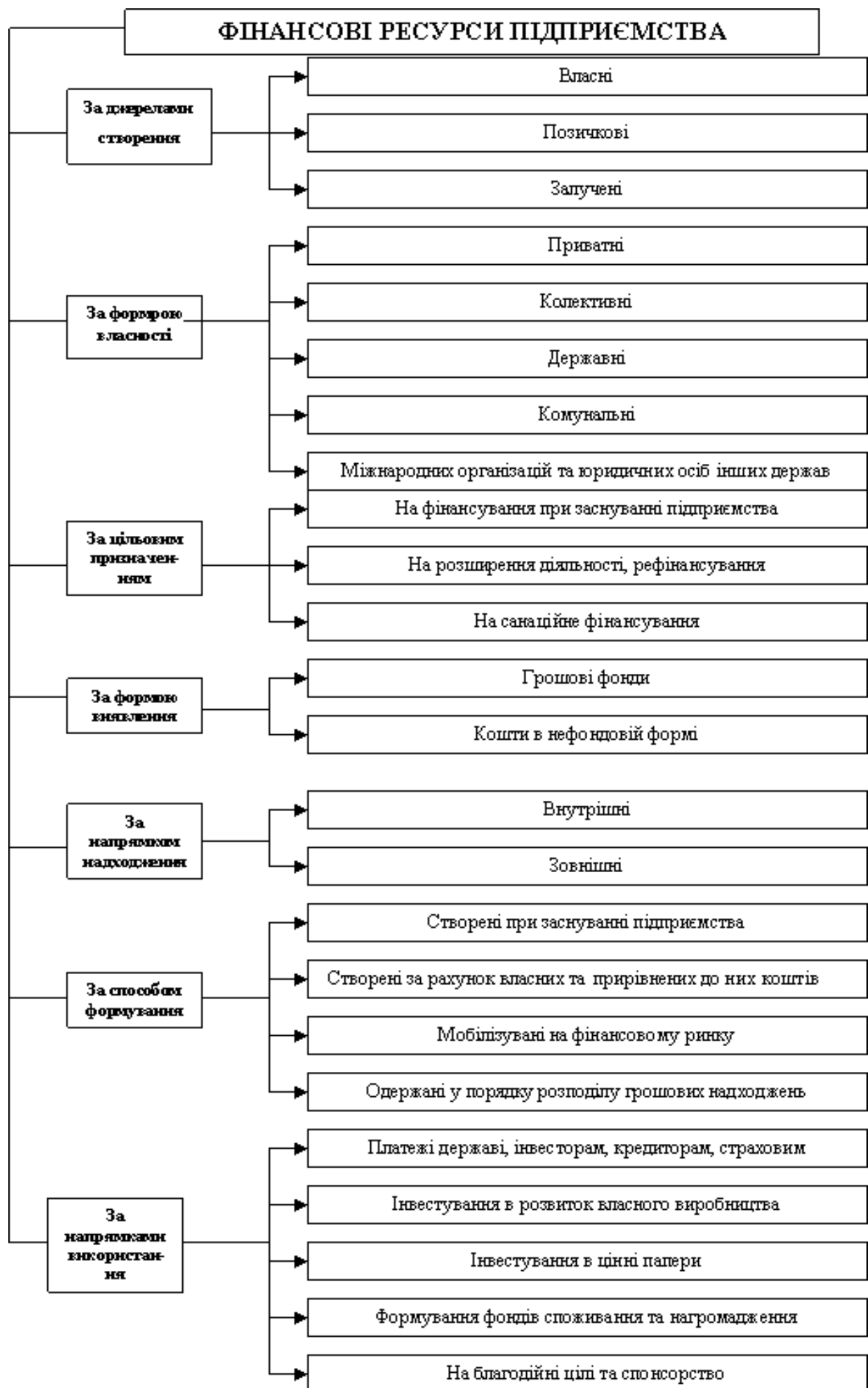

Рис. 2. Класифікація фінансових ресурсів підприємства